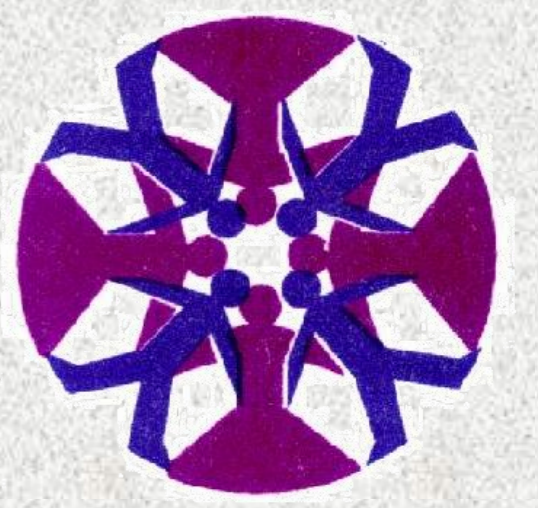

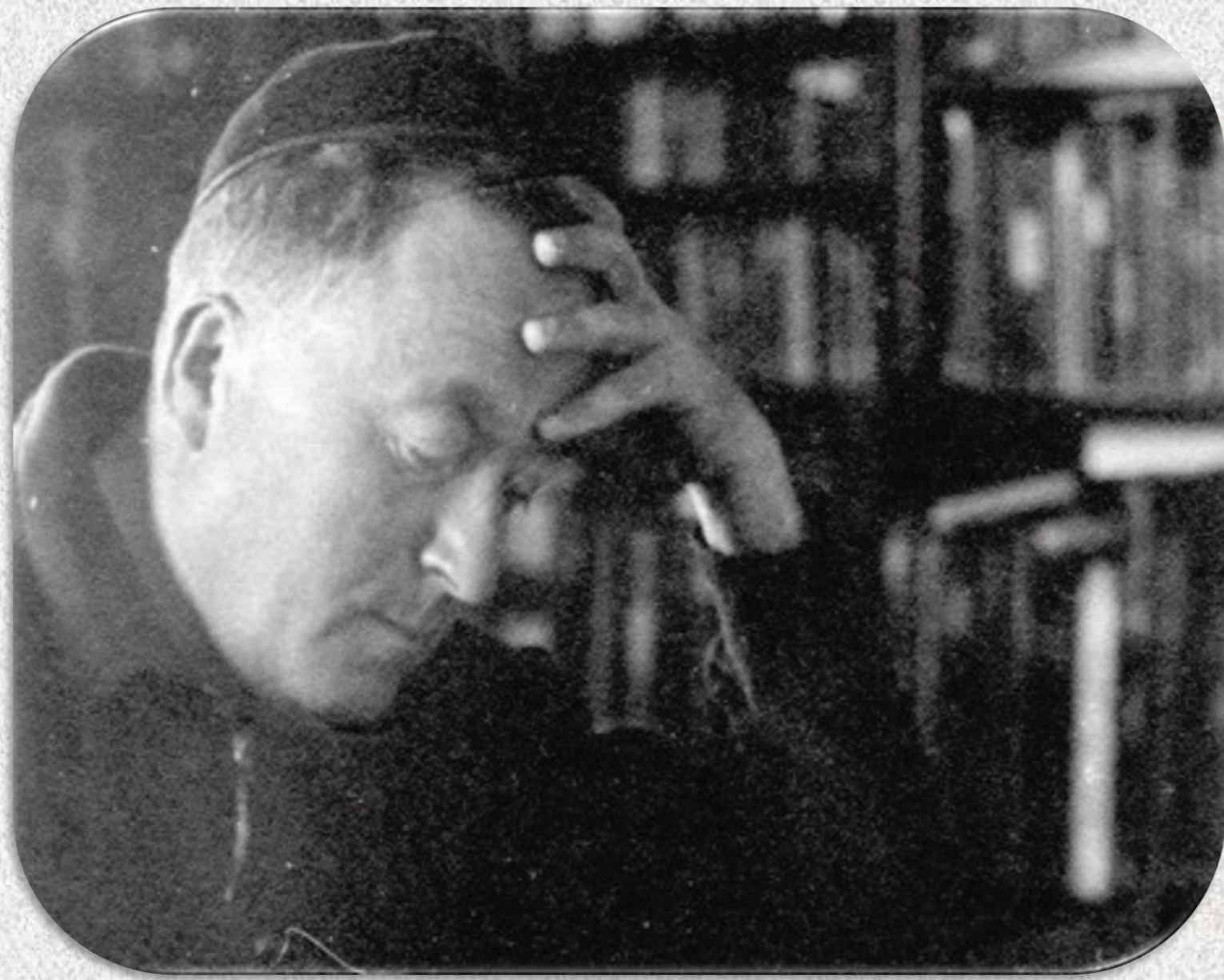
משרד החינוך
המנינהל הפדגוגי
האגף למחוננים ולמצטיינים

מכון הנרייטה סאלד
המכון הארצי למחקר במדעי ההתנהגות

ההלכה ביצירת ש"י עגנון

חניכה: נעמה לוי, ירושלים
מנחה-עמית: ד"ר אלחנן שילה, מכללת דוד ילין ומכללת ספיר

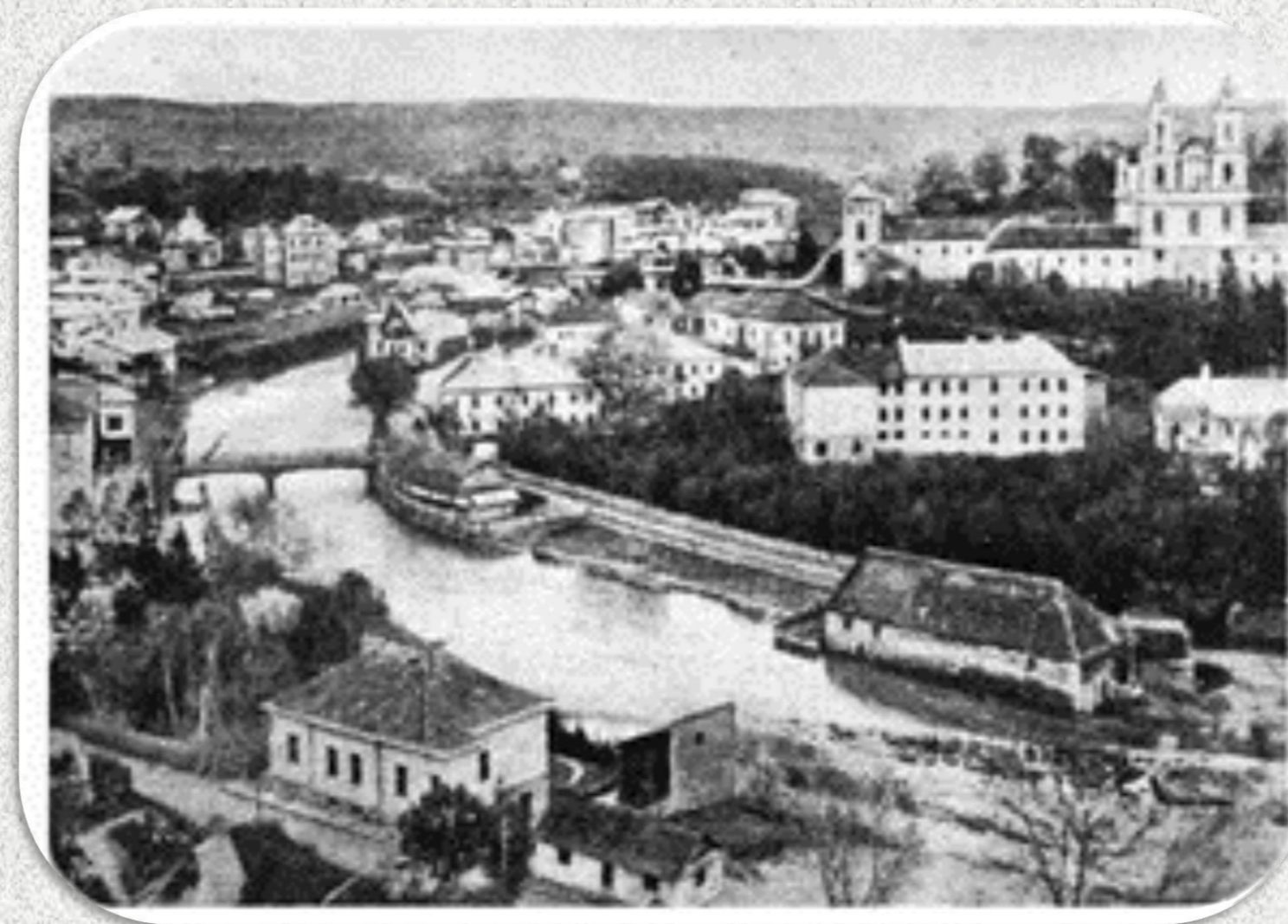
בחקר עגנון ישנה גישה הרואה ביחסו להלכה יחס אירוני ובכתיבתו כתיבה פסאודו-הלכתית. מתוך עיון במקורות שעגנון מציין במהדורה מאוחרת יותר של הסיפור, מצאנו שמגמתו של עגנון הפוכה: הוא מנסה להתאים את הסיפור לריאליה ההלכתית. ראיה נוספת לדבר נמצאת בעדות המובאת בספרו של חיים באר, "גם אהבתם גם שנאתם". עגנון כתב לפרופ' מלאכי בן אריה, מספר שאמור היה להגיע למתרגם הונגרי של סיפורו: "מלאכי היקר, אמור נא להאדון ההונגרי שמאוד מאוד אני מבקש ממנו לעיין ב'והיה העקוב למישור' הוצאה אחרונה" כתב עגנון, "יש שם כמה מקומות ששיניתי כדי לבצר את ההלכה". (עמוד 134)

בין עגונות לקוצו של יו"ד

על אף רצונו של עגנון להתאים את סיפוריו להלכה, יחסו אליה אינו יחס אורתודוכסי פשוט. בדומה לספרות ההשכלה, גם עגנון מבקר את העולם הרבני בשל אטימותו לרגש האנושי. מהשוואת סיפורו "עגונות" לסיפורו של יל"ג "קוצו של יו"ד" מתחדדת גישתו היחודית. שכן בעוד יל"ג מציג את העולם הרבני באור נלעג וכמוגד בתכלית למוסר האנושי ולאהבה הרומנטית, עגנון מדייק בו אפשרויות מגוונות. יש והוא מחלק בין הממסד המסוגר והאטום לבין רבנים מסוימים מתוכו, הפורצים את המגבלות החברתיות ומכירים ברצון האלוהי הרגיש לכאב האנושי, ויש והוא אף מציג את שתי הפנים הללו באדם אחד. בעגונות, הרב מוצג תחילה כמעט כמו הרב בסיפורו של יל"ג, המתעלם מדמעותיה של הכלה המתחתנת בעל כורחה. לעומת זאת, בסיומו של הסיפור הוא מכיר בחטאו ויוצא למסע לתקן עגונות. מורכבות תפיסתו של עגנון ניכרת גם ב"והיה העקוב למישור", שם משרטט עגנון שני רבדים בעולם הדתי: המישור ההלכתי המחייב, שנוקשותו מביאה לפגיעה קשה מנשוא במנשה חיים, באשתו ואף בילדה הקטן עם חשיפת זהותו, ולעומתו המישור הגבוה יותר - הרצון האלוהי - המחייב רגישות למחיר האנושי. נאמנות למישור זה היא שמביאה את מנשה חיים להותיר את אשתו בנישואיה.

כשהייתי תינוק, שאל אותי זקן אחד, מה אתה רוצה להיות? עניתי ואמרתי, רב. [...] ימי נעורי יצאו. רב לא נעשיתי. [...] מטורח השירים לא היתה לי מנוחה לשקוד על דלתי תורה. צער גדול היה לו לאבא, ללמוד גמרא אני צריך ואני מוציא זמני בשירים... (מעצמי אל עצמי)

אביו וסבו של עגנון יעדהו להיות רבה של בוטשאטש, עיר הולדתו, אך הוא בחר לזנוח את עתידו הצפוי ובחר בספרות. למרות בחירתו, לא זנח עגנון את עולם התורה וההלכה, והוא מצא את דרכו אל מלאכתו הספרותית. יצירתו עשירה באלפי אזכורים מן התלמוד ומספרי הפסיקה, והסיפורים עצמם מתרחשים ברובם על רקע העולם היהודי המסורתי-הלכתי.

בוטשאטש,
עיר הולדתו של עגנון

והיה העקוב למישור

בסיפור "והיה העקוב למישור" מתואר יהודי בשם מנשה חיים מבוטשאטש, שיצא לקבץ נדבות ובידו מכתב המלצה. במהלך מסעו מוכר מנשה חיים את מכתב ההמלצה לקבצן אחר, וזה האחרון מת ובידו המכתב. לקריינדיל טשארני, אשתו של מנשה חיים, נודע כי בעלה נמצא מת, בעוד שלמעשה הוא בחיים. רב המקום מתיר לקריינדיל טשארני להינשא בשנית על סמך מכתב ההמלצה. כאשר שב מנשה חיים לעירו הוא מוצא שאשתו נשואה לאחר ואף ילדה לו בן. הוא מחליט להישאר בבית הקברות מבלי להתגלות בציבור, ושם הוא נפטר.

